

СПОСОБИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

У статті розкрито зміст понять життєвий простір особистості, ситуація невизначеності та життєва стратегія. Розглянуто основні теоретичні підходи вивчення проблеми життєвого простору особистості. Виділено структурні компоненти ситуації невизначеності. Проаналізовано способи організації життєвого простору особистості. Визначено типи життєвих стратегій особистості в умовах невизначеності.

Ключові слова: *життєвий простір особистості, ситуація невизначеності, способи організації життєвого простору, життєва стратегія, толерантність до невизначеності.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства основним завданням особистості залишається освоєння і структуризація власного життєвого простору, який вона висловлює через певні способи організації власного життя. Саме вони становлять підстави для здійснення людиною вибору та прийняття рішення. Переважні способи прийняття рішень утворюють життєві стратегії особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи вивчення життєвого простору закладені в класичних роботах А. Адлера, Е. Богардуса, Г. Зіммеля, К. Левіна, П. Сорокіна, С. Л. Рубінштейна, та інших.

Життєвий простір як структура, яка задається системою відносин людини до світу відбивається в роботах К.В. Килимника, Д. А. Леонтьєва, О.В. Матвієнко, Ю.М. Швалба, І.П. Шкуратової, Г.П. Щедровицького.

Розуміння різноманітних видів життєвого простору або уявлень про його окремі виміри активно розробляються на сьогодні в дослідженнях Ю.М. Забродіна, А.Л. Журавльова та А.Б. Купрейченко, С.К. Нартової-Бочавер, О.Н. Паніної та Ю.Г. Панюкової, Н.Р.Саліхової, Т.М. Титаренко, Д.І. Фельдштейна та ін.

Способи організації життєвого простору особистості, представлені в категоріях: “життєва стратегія”, “життєва перспектива”, “життєві завдання” висвітлюються в працях К. А. Абульханової-Славської, Б. Г. Ананьєва, Е. Берна, Ш. Бюлер, Е. І. Головахи, В. Н. Дружиніна, Ф.

Зімбардо, А. А. Кроніка, Н. А. Логінової, Я. А. Сурікової, Й. Стюарт, Т.М. Тищенко.

Мета: визначити способи організації життєвого простору особистості в умовах невизначеності.

Виклад основного матеріалу. У психологічній науці знання про життєвий простір особистості відображаються в створеній в 40-ті роки теорії К. Левіна, яка на сьогоднішній день становить основну теоретико-методологічну базу з вивчення даного психологічного конструкту.

К. Левін поняття життєвого простору використовував в концепції топології та теорії поля, у якій була зроблена надзвичайно цікава спроба об'єднання двох підходів а саме: дослідження сприйняття простору як сукупності об'єктів у гештальт-психології й дослідження «психологічного», «особистісного» простору як сфери ідентичності індивіда в психоаналітичній психології. У даному разі теорію К. Левіна хоча і досить умовно, можна інтерпретувати як «Я в сприйманому просторі».

К. Левін зображував життєвий простір у вигляді овалу, в центрі якого знаходиться коло, що символізує внутрішній світ людини. Життєвий простір обрамляє два кордони: зовнішній і внутрішній. Зовнішня грань є кордоном життєвого простору в межах реального фізичного і соціального макросвіту, внутрішня межа відокремлює внутрішній світ людини від її психологічного простору в межах життєвого простору. [3]

Таким чином життєвий простір охоплює й особистість, і її психологічне оточення, створюючи єдине **психологічне поле**, яке включає в себе: уявлення індивіда про своє майбутнє та минуле, теперішнє його положення; певні його очікування, бажання, потреби, мотивацію, цілі, настрій, страхи, тривогу, ідеали, мрії; психологічне оточення індивіда, а також фізичний та соціальний світ, який може впливати на цей простір індивіда. [4]

К. Левін підкреслював, що в психологічному полі минуле уявляється людині установками, знаннями та пережитими почуттями у зв'язку з тими факторами, які впливають в даний момент, а також тими підструктурами внутрішнього світу людини, які були сформовані раніше. Майбутнє ж уявляється людині у вигляді тих планів, цілей і очікувань, які стосуються того, що відбувається в даний момент часу.[4]

Визначаючи зміст життєвого простору, К. Левін підкреслював, що існує спокуса обмежитися чисто психологічними явищами, подібними мотивам, когнітивним схемам, цілям, і виключити фізичні і соціальні події, що не мають на людину прямого впливу. Але в життєвому просторі існують події та процеси, які хоча і відносяться

до фізичних, економічних чи правових явищ, але мають вплив на індивіда.[3]

Життєвий простір динамічний і має властивість змінюватися як від ситуації до ситуації, так і в онтогенезі. Психологічний світ, який впливає на поведінку людини, вважав К. Левін, розширюється з віком як у відношенні областей, так і щодо часового інтервалу, який береться до уваги.

Представник екопсихологічного підходу Ю.М. Швалб дає наступне визначення життєвого простору: «Простір - це місце докладавання зусиль людини, спрямованих на осмислену й цільову зміну умов власного існування. Іншими словами, простір життя є базовим психологічним конструктом визначення структури світу, яке будується суб'єктом виходячи із самовизначення свого місця в цьому світі.» [8, с. 13]

При цьому важливим, на переконання вченого, є те, що і у психологічних, і у соціологічних теоріях стверджується: самі по собі об'єкти простору не створюють. Для цього необхідне специфічне «накладання» вектора особистісних або соціальних ставлень, які й структурують об'єкти відносно один одного, тобто створюють «простір» [12, с.217].

У свою чергу М.Р. Хасанов вважає, що з індивідуальної позиції, життєвий простір виступає для людини, як поле актуальних можливостей. Це та область буття, яка піддається свідомим змінам, в якій можливе конструювання світу, відповідно до тих чи інших установок і орієнтирів визнаних і прийнятих людиною раніше. Діалог людини з життєвим світом постійний. Мовою цього діалогу виступають дві площини, життєві ситуації і діяльність людини. Протягом життя людина вирішує завдання, які перед нею ставить світ. Цей діалог ніколи не припиняється, він необхідний людині для розвитку і становить суть її життя. Результатом спрямованої на себе діяльності людини, є навколишній світ, який змінюється.[11]

Важливе значення для нашого дослідження мають роботи німецького психолога гуманістичного спрямування, Х. Томе. Вчений дає таке визначення життєвого простору: «Життєвий світ особистості або її суб'єктивний життєвий простір представляє собою когнітивно-репрезентований і психічно-опрацьований реальний світ її життя» [10].

В актуальну життєву ситуацію людина привносить зміст всього власного індивідуального життя. Х. Томе опирається на найважливіші положення когнітивної психології – про високу узгодженість між об'єктивною ситуацією і баченням людиною цієї ситуації [10]. Справжнім індивід може вважати те, що існує в межах його внутрішньої системи координат або суб'єктивного світу, в зміст якого

входить все усвідомлюване людиною в будь-який даний момент часу [10, с. 152].

Отже, психологічні дослідження життєвого простору особистості дозволяють підвести підсумки та сформулювати таке визначення: життєвий простір особистості - це суб'єктивно опрацьована реальність особистості, яка виникає в результаті взаємовідносин «Людина-Світ», завжди має індивідуальний характер та становить поле для самоактуалізації особистості в даному просторі. Життєвий простір особистості виступає місцем докладання зусиль людини, спрямованих на осмислену й цільову зміну умов власного існування. А також виступає результатом засвоєння, усвідомлення і осмислення об'єктивної реальності, яка виникає в процесі взаємодії особистості з навколишньою дійсністю.

У дослідженнях життєвого простору важливе значення приділяється вивченню суб'єктності, особливостям сприйняття, поведінки та інтерпретації власного життя.

У структурі життєвого простору особистості можна виокремити фізичний, соціальний та психологічний простори. Проте, варто зазначити, що такий поділ є чисто теоретичним конструктом. В свідомості людини, вони не існують окремо один від одного, а лише постають як одне ціле.

Основними координатами психологічного простору є уявлення про власне життя, ставлення до нього, до інших людей, життєві принципи і сенси, цінності і цілі, система позитивно, нейтрально або негативно значущих об'єктів та явищ, комплекс фізичних, соціальних і суто психологічних явищ ідентичностей і т.д.

До соціального простору відноситься сімейне і суспільне оточення, залученість у світ людей як особистості, як члена макро- і мікросоціуму.

Через фізичний простір особистості простежується залежність діяльності, психічних і психологічних процесів від конкретних об'єктивних умов різного рівня і змісту, які, часто залишаються неусвідомленими, проте впливають на психіку. Досить умовно у фізичному просторі можна виділити природне середовище, фізичне середовище та власне тіло людини.

Реальною психологічною проблемою, що виникає в життєвому просторі, виступає ситуація невизначеності, яка однозначно вимагає від особистості прийняття рішення стосовно актуальної ситуації, загалом життя та власного майбутнього.

У психологічних дослідженнях останніх двох-трьох десятиліть проблема невизначеності обговорюється досить регулярно і в різних контекстах, поділяючись на кілька схожих, але при цьому різних між собою термінів, пов'язаних з неоднозначністю, складністю, власне невизначеністю, непередбачуваністю і так далі.

Зокрема, в психології мислення, невизначеність розглядається стосовно суб'єкта, вирішуючого пізнавальну задачу, де підкреслюються насамперед такі її аспекти, як неповнота знання про реальність і непередбачуваність розвитку подій.

У психології прийняття рішень невизначеність описується через розбіжність і протиріччя ряду актуальних психологічних утворень на рівні суб'єкта; невизначеність розглядається щодо шляхів і результатів рішення, складності виділення варіантів і вибору між ними; невизначеність розуміється як дефіцит інформації про тимчасові, просторові і смислові характеристики оперативної події; виділяється невизначеність як самих альтернатив (необхідність їх створення суб'єктом), так і наслідків вибору.[6]

У дослідженнях Н.Б. Парфенової невизначеність розглядається як інформаційна характеристика ступеня неузгодженості між впливами стимулів довкілля та мотиваційною обумовленістю поведінки суб'єкта, яка відображатиме протиріччя і породжує життєві проблеми. При цьому, невизначеність як сприймається суб'єктом, так і виражається в його висловлюваннях, що необхідно враховувати при операціоналізації "суб'єктивного образу світу і себе в ньому".[6, с.112]

В концепції життєвого шляху соціально-орієнтованого психоаналітика Е. Еріксона невизначеність постає як наслідок переживання особистістю певних вікових стадій та життєвих криз.

Життєвою кризою Т.М. Титаренко називає період, більш-менш тривалий, протягом якого модифікується особистість, змінюється спосіб детермінації процесів розвитку, життєвий задум, траєкторія життєвого шляху, тобто сценарій життя [9].

Дослідниця уточнює, що причинами кризи можуть бути як зовнішні (війна, репресії, аварії, стихійні лиха, соціальні катаклізми, насилля, смерть близької людини або розлука), так і внутрішні події, які відбуваються у вигляді "раптової" переоцінки цінностей, настання неможливості жити за старим сценарієм або керуватись старим життєвим задумом. Дія зовнішніх причин може бути дуже сильною і негативною, не залишаючи людині багато можливостей для зміни ситуацій, у які вона потрапляє. Незважаючи на це, внутрішні причини є важливішими, оскільки за одних і тих же несприятливих зовнішніх умов люди з різним досвідом і загартованістю, з різним загальним настроєм здатні до різного переживання кризового стану.[9]

Враховуючи наведені наукові точки зору, ситуацію невизначеності ми пропонуємо розглядати саме через систему внутрішніх детермінант особистості та протиріч, які в них виникають. І пропонуємо таке визначення: «ситуація невизначеності - це проблемна ситуація, яка виникає в життєвому просторі особистості, як така, що

чітко не детермінована ні способами вирішення ні в кінцевому результаті.

Ситуаційними компонентами умови невизначеності виступають: відсутність життєвого досвіду стосовно актуальної ситуації; завершення певного життєвого етапу і виникнення нового; потреба в прийнятті рішення; ситуація вимушеності, коли потрібно робити вибір; недовіра до інформації або її відсутність.

До особистісних компонентів ситуації невизначеності відносяться: ціннісно-смысловий (протиріччя в системі цінностей, зміна цінностей, втрата сенсу життя, тощо); мотиваційний (внутрішньо-особистісний конфлікт, невизначеність цілей, боротьба інтересів, установок, потреб); когнітивний (когнітивний диссонанс, проблема ідентичності, дисфункціональне мислення).

При цьому, як в одному так і в іншому випадку переживання ситуації невизначеності може супроводжуватися негативними емоційними станами: тривожністю, втомлюваністю, подавленістю, безпорадністю, агресивністю та ін. А також значно зменшується продуктивність праці, уважність та відчуття власної гідності. Тривале перебування в умовах невизначеності може викликати психосоматичні захворювання, що супроводжуються змінами та порушеннями в організмі людини, пониженням внутрішнього тону організму, неефективністю імунної системи та зниженою опірністю хворобам.

Перебуваючи в умовах невизначеності, людина як суб'єкт життєдіяльності постійно вирішує задачу на встановлення пріоритету між власними протиріччями, потребами і інтересами, між зовнішньою заданістю і прагненням свободи, між цінностями та вимогами. Сукупність таких виборів і рішень організовують життєвий простір особистості, а переважні способи прийняття рішень утворюють життєві стратегії особистості.

В ситуації невизначеності життєва стратегія залежить від ставлення особистості до невизначеності. Саме тому особливої уваги заслуговують дослідження в сфері психологічного консультування П.В. Лушина, який виявив декілька типів ставлення до невизначеності: пасивно-інтолерантний, коли суб'єкт відчуває вкрай негативні переживання стосовно ситуації невизначеності; активно інтолерантний або регламентуючий, коли суб'єкт робить активні зусилля для подолання невизначеності шляхом виділення аналізу його змісту і структури в рамках існуючих схем і способів подолання; толерантний або утилітарний, що проявляється в умінні суб'єкта часто інстинктивно проживати ситуації невизначеності отримуючи з них переваги. До особливої групи автор відносить недефіцитарний тип, який полягає в стимуляції виникнення і прояву невизначеності як джерела принципово нових суб'єктивних рішень і способів по-

ведінки. Люди даного типу не стільки толерують невизначеність чи змушені користуватись її особливостями, скільки беруть участь в її створенні.[5]

В даному підході толерантність до невизначеності трактується як інтегральна особистісна характеристика. Проте, ми пропонуємо розглядати «толерантність до невизначеності», як життєву стратегію особистості завдяки якій вона робить різні життєві вибори, самовизначається, переживає та структурує власне життя.

В ситуації невизначеності толерантна стратегія проявляється в позитивному сприйнятті невизначених ситуацій; готовності діяти; здатності розмірковувати над проблемою, навіть якщо є невідомими усі фактори та можливі наслідки прийняття рішення; здатності приймати невідоме; можливості сприймати нові, незнайомі та ризиковані ситуації як стимулюючі.

Варто зауважити, що з самого початку досліджень у науковому обігу паралельно співіснують два поняття: «толерантність до невизначеності» та «інтолерантність до невизначеності».[2]

А. Гусєв, описав «інтолерантність до невизначеності» через такі характеристики: сприйняття невизначеної ситуації як джерела загрози; тенденція до винесення полярних суджень по типу «чорне-біле»; намагання приймати поспішні рішення, часто без урахування справжнього стану справ; потяг до очевидного та безумовного прийняття чи відторгнення у відносинах з іншими людьми; нездатність до мислення у категоріях ймовірностей та намагання уникати непрозорого та неконкретного; схильність реагувати занепокоєнням на незрозумілі ситуації; потреба у категоризації; неможливість припустити наявність позитивних та негативних характеристик всередині одного об'єкту; дихотомічність сприймання; нездатність сприймати суперечливі, та такі, що швидко змінюються стимули; пошук безпеки та намагання уникнути невизначеності; надання переваги знайомому, відторгнення усього незвичного [2].

Невизначеність - це стан (процес), який пов'язаний із мінливістю ознак двох або більше психічних явищ. При цьому сприйняття ситуації невизначеності особистістю може бути зумовлено системою етнокультурних, соціальних, індивідуально-психологічних, статтєво-вікових та інших чинників, залежно від яких і обирається та чи інша стратегія поведінки суб'єкта щодо подолання ситуації невизначеності.

Для того щоб подолати ситуацію невизначеності особистість має прийняти рішення. У кожної людини протягом життя формуються типові форми реагування на конкретні життєві ситуації. В ситуації особистісної невизначеності вони проявляються як способи: рефлексивного обмірковування (раціонального) та емоційного переживання (фіксація на емоції).

В першому випадку відбувається чіткий прорахунок ситуації. Людина все ретельно продумує і зважує. У нього є своя логіка, яка невідмінно призводить його до поставленої мети.

Канадські дослідники Е. Ендлер і Д. Паркер такий стиль поведінки називають проблемно-орієнтованим копінгом (спрямованим на вирішення завдань). І виділяють такі його складові: 1) попередній аналіз проблеми; 2) фокусування на проблемі і пошук можливих способів її вирішення; 3) прагнення краще розподіляти свій час; 4) вибір особистих пріоритетів; 5) звернення до власного досвіду вирішення аналогічних проблем; 6) прагнення контролювати ситуацію; 7) орієнтація на необхідність вирішення проблеми; 8) практична реалізація своїх планів.

Але також рішення можуть прийматися на основі емоцій. До них також відносяться почуття, імпульси та інтуїція. Приймаючи рішення на основі емоцій, людина керується власними відчуттями, за велінням почуттів (емоційно-відчуває) що саме таким є правильне рішення. При прийнятті рішень вони спираються на внутрішній голос, власну інтуїцію незалежно від того, як поведуть себе у подібних ситуаціях оточуючі люди.

Отже, перед тим як прийняти будь яке рішення, в особистості спрацьовує внутрішній пошук інформації, аби віднайти правильне рішення та зробити вибір. Шлях від пошуку інформації до прийняття рішення проявляється в відповідній життєвій стратегії особистості. Таким чином, життєва стратегія - це спосіб прийняття рішення, співставлення власних особистісних характеристик із зовнішніми обставинами, можливість репрезентації власних переживань, ідей, принципів з урахуванням особливостей актуальної життєвої ситуації, її вимог та обмежень.

Висновки. Отже, життєвий простір особистості виступає результатом засвоєння, усвідомлення і осмислення тієї об'єктивної реальності, яка виникає в процесі взаємодії особистості з навколишньою дійсністю. Психологічною особливістю життєвого простору виступає суб'єктивність особистості. Людина як суб'єкт життєдіяльності постійно вирішує задачу на встановлення пріоритету між власними протиріччями, потребами і інтересами, між зовнішньою заданістю і прагненням свободи, між цінностями та вимогами. Ситуація такого вибору завжди є проблемною, оскільки вимагає від особистості прийняття рішення, стосовно власного життя особистості. Сукупність таких виборів і рішень організовують життєвий простір особистості в ситуації невизначеності, а переважні способи прийняття рішень утворюють життєві стратегії: «толерантність до невизначеності»- «інтолерантність до невизначеності» та «рефлексивне обмірковування»- «емоціональне переживання». Таким чином, утворюючи 8 типів життєвих стратегій

особистості в умовах невизначеності: «емоційний», «емоційно-толерантний», «емоційно-інтолерантний», «рефлексивний», «рефлексивно-толерантний», «рефлексивно-інтолерантний», «толерантний» та «інтолерантний».

Список використаних джерел

1. Гончаренко Ю.В. Вивчення життєвого простору особистості: філософсько-психологічний аспект / Ю.В. Гончаренко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. – 2016. – Вип. 1. – С. 130–134
2. Гусев А. И. Толерантность к неопределенности как составляющая личностного потенциала / А.И. Гусев // Личностный потенциал: структура и диагностика / Под ред. Д.А.Леонтьева. – М.: Смысл, 2011. – С. 300–330
3. Левин К. Теория поля в социальных науках / К. Левин. – Санкт - Петербург: Речь, 2000. – 368 с.
4. Левин К. Топология и теория поля / К. Левин // Хрестоматия по истории психологии / Под ред. П.Я. Гальперина, А.Н. Ждан / К. Левин. – Москва: Московский университет, 1980. – С. 121–131.
5. Лушин П. В. Невизначеність і типи ставлення до неї: ситуація психологічної допомоги / П.В. Лушин // Психологічне консультування і психотерапія. – 2016 – Т. 1, № 5 – С. 33 – 40
6. Парфенова Н. Б. О подходах к классификации и диагностике жизненных ситуаций [Электронный ресурс] / Н. Б. Парфенова // Вестник Псковского государственного университета. Серия: Социально-гуманитарные науки.. – 2009. – Режим доступа до ресурсу: <http://cyberleninka.ru/article/n/o-podhodah-k-klassifikatsii-i-dagnostike-zhiznennyh-situatsiy>
7. Перегончук Н. В. Ситуація невизначеності перехідного періоду розвитку суспільства як психологічна умова формування професійної компетентності майбутнього психолога [Електронний ресурс] / Н. В. Перегончук // ScienceRise. -2016. - № 3(1). - С. 41-45. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/texc_2016_3\(1\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/texc_2016_3(1)_9).
8. Соціально - психологічні засади становлення екологічно орієнтованого способу життя особистості: монографія / Ю. М.Швалб, О. Л. Вернік, О. О. Вовчик-Блакітка, О. В. Рудоміно-Дусятська [та ін.]; за ред. Ю.М. Швалба. – Київ: Педагогічна думка, 2015. – 216 с.
9. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. – К. : ДП Спеціалізоване видавництво «Либідь», 2003. – 376 с.
10. Thomae H. Psychologische Biographic als Synthese idiographischer und nomothetischer Forschung. Ibidem, 1987. S.108-116.
11. Хасанов М. Р. Жизненное пространство человека / М. Р. Хасанов // [Электронный ресурс] Современные исследования социальных проблем. – 2011. – № 4. – Т.8. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/zhiznennoe-prostranstvo-cheloveka>
12. Швалб Ю. М. К определению понятий среды и пространства жизнедеятельности человека / Ю. М. Швалб // Екологічна психологія / За ред.

Швалба Ю.М / Ю. М. Швалб. – Київ: Сталкер, 2006. – (Хрестоматія). – С. 490.

Spisok vikorastanih dzherel

1. Goncharenko YU.V. Vivchennya zhitteвого prostoru osobistosti: filosofsk'opsihologichnij aspekt / YU.V. Goncharenko // Naukovij visnik Hersons'kogo derzhavnogo universitetu. Seriya : Psihologichni nauki. – 2016. – Vip. 1. – S. 130–134
2. Gusev A. I. Tolerantnost' k neopredelennosti kak sostavlyayushchaya lichnostnogo potentsiala / A.I. Gusev // Lichnostnyj potentsial: struktura i diagnostika / Pod red. D.A.Leont'eva. – M.: Smysl, 2011. – S. 300–330
3. Levin K. Teorija polja v social'nyh naukah / K. Levin. – Sankt - Peterburg: Rech', 2000. – 368 s.
4. Levin K. Topologija i teorija polja / K. Levin // Hrestomatija po istorii psihologii / Pod red. P.Ja. Gal'perina, A.N. Zhdan / K. Levin. – Moskva: Moskovskij universitet, 1980. – S. 121–131.
5. Lushin P. V. Nevznachenist' i tipi stavlennya do neï: situaciya psihologichnoï dopomogi / P.V. Lushin // Psihologichne konsul'tuvannya i psihoterapiya. – 2016 – T. 1, № 5 – S. 33 – 40
6. Parfenova N. B. O podhodah k klassifikacii i diagnostike zhiznennyh situacij [Elektronnij resurs] / N. B. Parfenova // Vestnik Pskovskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Social'no-gumanitarnye nauki.. – 2009. – Rezhim dostupu do resursu: <http://cyberleninka.ru/article/n/o-podhodah-k-klassifikatsii-i-diagnostike-zhiznennyh-situatsiy>
7. Peregonchuk N. V. Situaciya nevznachenosti perekhidnogo periodu rozvitku suspil'stva yak psihologichna umova formuvannya profesijnoï kompetentnosti majbutn'ogo psihologa [Elektronnij resurs] / N. V. Peregonchuk // ScienceRise. -2016. - № 3(1). - S. 41-45. - Rezhim dostupu: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/text_2016_3\(1\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/text_2016_3(1)_9).
8. Social'no - psihologichni zasady stanovlennya ekologichno orientovanogo sposobu zhittya osobistosti: monografiya / YU. M.SHvalb, O. L. Vernik, O. O. Vovchik-Blakitka, O. V. Rudomino-Dusyats'ka [ta in.]; za red. YU.M. SHvalba. – Kiiiv: Pedagogichna dumka, 2015. – 216 s.
9. Titarenko T. M. ZHittevij svit osobistosti: u mezhah i za mezhami budennosti / T. M. Titarenko. – K. : DP Specializovane vidavnictvo «Libid'», 2003. – 376 s.
10. Thomae H. Psychologische Biographie als Synthese idiographischer und nomothetischer Forschung. Ibidem, 1987. S.108-116.
11. Hasanov M. R. ZHiznennoe prostranstvo cheloveka / M. R. Hasanov // [Elektronnij resurs] Sovremennye issledovaniya social'nyh problem. – 2011. – № 4. – T.8. – Rezhim dostupu: <http://cyberleninka.ru/article/n/zhiznennoe-prostranstvo-cheloveka>
12. Shvalb Yu. M. K opredelenyyu ponyaty y sredy y prostranstva zhyznedeyatel'nosti cheloveka / Yu. M. Shvalb // Ekolohichna psykholohiya / Za red. Shvalba Yu.M / Yu. M. Shvalb. – Kyviv: Stalker, 2006. – (Khrestomatiya). – S. 490.

Гончаренко Ю.В. Способы организации жизненного пространства личности в условиях неопределенности

В статье раскрыто содержание понятий жизненное пространство личности, ситуация неопределенности и жизненная стратегия. Рассмотрены основные теоретические подходы изучения проблемы жизненного пространства личности. Выделены структурные компоненты ситуации неопределенности. Проанализированы способы организации жизненного пространства личности. Определены типы жизненных стратегий личности в условиях неопределенности.

Ключевые слова: *жизненное пространство личности, ситуация неопределенности, способы организации жизненного пространства, жизненная стратегия, толерантность к неопределенности.*

Honcharenko Y. V. Ways to organize the life space of an individual in conditions of uncertainty

The content of the concepts of live space of personality, the situation of uncertainty and life strategy in the article are revealed. The main theoretical approaches to the study of the problems of live space are considered. The structural components of a situation of uncertainty are highlighted. The ways of life space organization are analyzed. The types of life strategies of personality in the face of uncertainty are defined. It is considered, the problem of personality's life strategies as a way of own life organization is little studied, in particular in a situation of uncertainty.

It is noted, that from the very beginning of the research in scientific circulation, two concepts coexist: 'tolerance to uncertainty' and 'intolerance to uncertainty'. They are seen as a life strategy of personality in a situation of uncertainty, thanks to which person makes different life choices, self-identified, feels stressed and structures own life. It is defined that the life strategy acts as a way of reaching a decision, matching their own personal characteristics to external circumstances, the opportunity to represent their own experiences, ideas, principles, taking into account the features of the actual life situation, its requirements and restrictions.

Keywords: *life space of personality, situation of uncertainty, ways of life space organization, life strategy, tolerance to uncertainty.*